

Joyce & Co (op de foto Meijnsing en Snell) publiceerden bij uitg. Peter van der Velden „Werkbrieven 1968-1981“ (f 29,50); bij de Arbeiderspers „Erwins Echo“ (f 29,50) en „Venetiaanse brieven“ (f 43,50)

Blaozen van Joyce & Co, met devies „Armas y Letras“

Enmans-collectief Joyce & Co

De misdienaars der zwanen

Of twee mensen met elkaar kunnen opschieten, merken zij het best door samen op reis te gaan of een boek te schrijven. Het eerste is verreweg het gemakkelijkst, dus vindt je niet zo vaak twee namen op één boekomslag verenigd, en doorgaans wordt die combinatie nooit herhaald: literaire tweelingen zijn nog dunner gezaaid dan echte. Maar goed, we kennen er wel enkele. Betje Wolf en Aagje Deken vulden bedaarnd een hele boekenplank; het echtpaar Schar-ten-Antink produceerde romans zo lang het publiek ze liefde; en de thrillerschrijver Martin Mons viel in het burgerleven uiteen tot drie gezusters die bij de boterham al-maar moorden verzonnen. Na lang zoeken vind je waarschijnlijk nog wel iets, maar 't zal miniem zijn, en vooral mager wat de kwaliteit betreft, want collectieve schepping en vormgeving in één is haast niet op te brengen. Je ziet het aan de vele probeersels van acteurs die met z'n allen een toneelstuk schrijven: maatschappelijk relevant van jelleste, dramatisch zo dood als een pier.

Maar laat nu, elf jaar geleden, in een tijdschrift een nieuw schrijverscollectief optreden, zich noemend Joyce & Co, met een zo merkwaardig verhaal dat je én talent én vakmanschap moest erkennen. Al spoedig volgden er meer, vaak licht geparfumeerd, en rijk aan zinnen als: „De misdienaars der zwanen zaaien de lilies in het water en blanke azalea's voor het stijgen van de gewollen maan.“ En zoiets was nog maar een zeer huishoudelijke mededeling. Het Nederlands-op-stelsten dat Joyce & Co ten beste gaven, hun misbaar van eruditie en de sierlijke droefgeestigheid (geborgd bij Zwarte Romantiek en fin-de-siècle) wekten wel eens de lachlust; maar de combinatie van kunstvermogen en kunstmatigheid had ook wel iets verfrissends in een literatuur, die al te alledaags was geworden. „Een sublimiteit met enige tekorten was te verkiezen boven een volmaakte middelmatigheid.“ noteerden Joyce & Co in een zelfbeschrijvend verhaal.

In 1975 verscheen hun eerste roman „Er-

win“, die zich afspeelt op de sterfday van de titelheld, 5 oktober 1972; inderdaad hadden Joyce & Co op 6 oktober van dat jaar een rouwadvertentie voor Erwin, hun superego, in de dagbladen geplaatst. Op dat vernuftige, duistere werk (soms onvatbaar, soms enkel onbegriepelijk) verscheen later een vervolg, „Michael van Mander“, en 't is de bedoeling dat een derde boek de cyclus komt voltooien. Daarnaast leverden Joyce & Co enkele vertalingen, met voorkeur voor het romaneske en doordacht-bizarre.

Behalve een paar fictieve firmanten omvatte het schrijverscollectief drie Haarlemers, rond 1950 geboren: Geerten-Maria Meijnsing, Keith Robert Jozef Kanger Snell (eigenlijk Kees, maar wie over virginalie cantieken schrijft verdient wel Keith te heten) en Frans Verpoorten junior. Nu het gezelschap in de bundel „Werkbrieven 1968-1981“ zijn eigen correspondentie heeft uitgegeven, wordt duidelijk dat Meijnsing de meeste schrijfarbeid verrichtte; Keith Snell leverde vooral ideeën en documentatie (de boeken zijn rijk aan wijsgerige en cultuurhistorische ingrediënten) en Frans Verpoorten lijkt zich tot voorbereidend werk beperkt te hebben. Maar ik zeg dat onder reserve, want de werkbrieven zijn nogal vaag, zo niet onbetrouwbaar. Zo klaagt Verpoorten op 9 december 1975 dat er wekenlang geen enkel contact is geweest, maar verderop in het boek zie je een foto van alle firmanten bijeen, slechts drie dagen vóór die brief genomen.

Al is die bundel brieven dan niet altijd helder (en evenmin steeds boeiend), hij verschijnt op het juiste moment, mét twee andere boeken van het gezelschap: „Erwins Echo“ en „Venetiaanse brieven“. Je ziet in de werkbrieven het collectief bloeien, vervallen en uiteenspatten, behalve in naam; „Erwins Echo“ rondt met vijf novellen uit 1970-71 de publikaties van het trio af en is dus een soort terugblik en bezegeling; en de „Venetiaanse brieven“ vormen een nieuw begin, want daarin bestaan Joyce & Co alleen nog uit Geerten-Maria Meijnsing.

De vroege novellen over Erwins verheven wandeling op aarde („één delicate olijf was mijn ontbijt“) zie ik in hoofdzaak ook als documentatie: ze zijn door de later geschreven romans, die ze nu en dan toelichten, ver overtroffen. Toch had ik ze niet graag gemist. Want als je de geschriften van Joyce & Co in tijdsorde achter elkaar legt, zie je iets merkwaardigs. Het oudste werk is het meest gemáákt, gekunsteld: je ziet de drie misdienaars der zwanen voor je, die in geestrijke vondsten, belezenheid en mooischrijverij tegen elkaar opbieden, en daar de verstaanbaarheid onbekommerd aan opofferen. In „Erwin“ zet dat zich voort, maar nu komt er althans een doorwerkt

CU TOUW

structuur in. In „Michael van Mander“ heeft, zoals achteraf te zien is, Meijnsing zijn positie binnen het gezelschap versterkt: dat boek toont al iets meer klaarheid en iets minder krullendraaijerij. En nu het collectief aan karaktertegenstellingen te gronde is gegaan, en het door Meijnsing als solo-ge-zelschap wordt voortgezet in de Venetiaanse brieven (gevolgd door Calabrese dagboeken), klaart de hemel alweer verder op. Het is verreweg het meest toegankelijke boek van Joyce & Co.

Het klinkt als een onvriendelijkheid: de zwakste delen van de brieven zijn die waarin Meijnsing het meest onder invloed van 't oude Joyce & Co staat. Maar het is waar. Als hij te weinig boeiends meemaakt gaat hij sierschrijven en rebussen verzinnen, wat hinderlijk vloekt met de briefvorm. Alinea's rijgen zich dan aaneen als reeksen arabesken en grotesken, die op hun beurt corridors en zalen vullen, maar niet altijd fijnverzorgd en, wat hinderlijk is: de pronkstukken, de centrale fresco's, zijn aanvankelijk te schaars. Maar de páár mooie stukken, zoals die over het huis van Gabrielle d'Annunzio en de stad Mantua, raken aan het volmaakte en dan neem je wel wat ijdelheden voor lief. Bovendien bloeit de speelsheid van Joyce & Co eindelijk tot humor open: Meijnsing heeft in z'n hart namelijk een hekel aan Venetië, „eerst stad die men reeds een eeuw aan het infuus houdt“, en in de eerste tachtig bladzijden vind je slechts één brief van één zin uit de lagunestad zelf: „Hier ben ik in Venetië hier houd ik het geen middag uit.“ Later wordt hij wat barmhartiger. De scherpte van zijn waarneming en de behendigheids van zijn schrijftuur zijn dan fabelachtig, en in scherp contrast met de loze sierspraak waarmee hij je aanvankelijk verveeld heeft. De dagboeken uit Calabrië – de teen van de laars – die op de brieven volgen, zijn alweer een stuk directer. Zelden heb ik een literair reisverslag gelezen dat zó mijn aandacht vasthield: de verweesdheid van Zuid-Italië, een kind dat door heel zijn familie verlaten is (welvaart, zelfbeschikking, kunst, geschiedenis en wijsbegeerte) er niets anders meer bezit dan puinen en natuur, wordt even teder als treurig te kijken. Het bizarre, dat Joyce & Co altijd heeft gekenmerkt gaat van taalverschijnselen over in situaties en ervaringen, ditmaal niet slechts opgeluisterd maar versterkt door de filosofische en historische tussenweefsels. Voor toegewijde lezers van Joyce & Co betekent dit boek misschien een simplificering, een aftreksel van de oude aanpak: voor mij is het eerder een verpuring, een distillaat, waarin de schoonheid en de zichtbare werkelijkheid samenkomen. Eigenlijk is die combinatie nog zeldzamer en wonderlijker dan wat het vroegere werk te zien gaf.

Wim Zaa